

معرفی کتاب: سبک زندگی بر اساس آموزه‌های اسلامی

محمد ایرانشاهی؛ طلبه سطح یک حوزه علمیه

اشاره:

حجت الاسلام حمید فاضل، متولد سال 1353 و دانش آموخته حوزه علمیه قم است. وی پس از اتمام دوره سطح در سال 1382، مشغول به تحصیل در مقطع خارج فقه و اصول شد و به مدت ده سال از محضر اساتیدی چون آیات عظام وحید خراسانی، مکارم شیرازی، نکونام گلپایگانی و ... بهره برد. اخذ مدرک حوزوی سطح سه تخصصی تفسیر و علوم قرآنی و مدرک کارشناسی و کارشناسی ارشد در رشته جامعه‌شناسی، همکاری با مؤسسات پژوهشی و نهادها (مانند مؤسسه شیعه‌شناسی قم، جامعه المصطفی، مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری، مؤسسه فرهنگی دارالحدیث، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی دفتر تبلیغات اسلامی قم، پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی و...) و تدوین آثار پژوهشی در قالب چندین عنوان مقاله و سه جلد کتاب، از جمله سوابق و فعالیت‌های علمی ایشان محسوب می‌شود.

کتاب «سبک زندگی بر اساس آموزه‌های اسلامی (با رویکرد رسانه)» نوشته حجت الاسلام حمید فاضل قانع، یکی از گام‌هایی است که در حوزه سبک زندگی با رویکرد دینی برداشته شده که عمده محتوای این کتاب با محوریت آیات شریفه و روایات ائمه معصومین (ع) تنظیم شده است. ذکر آراء و نظرات جمعی از شاخص‌ترین جامعه‌شناسان و روان‌شناسان حول مسائل مختلف سبک زندگی، نیز به جذابیت این اثر افزوده است.

نویسنده در این اثر می‌کوشد آموزه‌های اسلامی را در حوزه سبک زندگی استخراج نموده و الگوهای رفتاری متناسب با نگاه اسلامی را به مخاطب ارائه دهد. وی هدف خود از تألیف این اثر را بررسی و کاوش در آموزه‌های اسلامی برای معرفی مجموعه‌ای از الگوهای زندگی دینی، متناسب با فرهنگ و ویژگی‌های خاص جامعه ایرانی بیان می‌کند.

در بخشی از این کتاب 246 صفحه‌ای نقش رسانه‌های همگانی - به ویژه رسانه ملی - به عنوان نهادی مهم در جامعه پذیری افراد بررسی شده و به موضوع ابزارهای دیداری و شنیداری و ظرفیت‌های گسترده زیبایی‌شناختی و هنری برای ترویج و تثبیت سبک زندگی اسلامی پرداخته شده است.

از جمله موارد قابل ذکر اینکه: علی‌رغم وجود عبارت «با رویکرد رسانه» در عنوان فرعی (توضیحی) کتاب، تنها بخش اندکی از محتوا به مسائل مرتبط با رسانه اختصاص یافته است که البته برای مخاطب عام، رهن خواهد بود. حجت الاسلام حمید فاضل در پیشگفتار این کتاب آورده است: «در حوزه مطالعات فرهنگی، «سبک زندگی» مجموعه رفتارها و الگوهای کنش هر فرد است که به ابعاد هنجاری و معنایی زندگی اجتماعی نظر داشته باشد. طبیعی است بر اساس چنین رویکردی، سبک زندگی افزون بر اینکه بر ماهیت و محتوای خاص تعاملات و کنش‌های اشخاص در هر جامعه دلالت دارد و بیانگر اغراض، نیات، معانی و تفسیرهای فرد در جریان عمل روزمره و زندگی روزانه است، نشان دهنده کم و کیف نظام باورها و ارزش‌های افراد نیز خواهد بود.»

در ادامه، محقق محترم، رسانه را با ویژگی پذیرش بهتر و گسترده‌تر اجتماعی، مروج و مبلغ الگوهای آموزه‌های اسلامی معرفی می‌نماید و می‌نویسد: «اگر رسانه‌های عمومی جامعه اسلامی به عنوان یکی از گذرگاه‌های مهم تبلیغ و ترویج الگوهای رفتاری، قصد داشته باشند برای انسان امروز، الگویی از سبک زندگی دینی ترسیم کنند و آن را در سطحی فراگیر نهادینه سازند، باید بکوشند با تصرف حس زیبایی‌شناسی مخاطب، سازگاری آموزه‌های اصیل دینی و الگوهای رفتاری برآمده از این آموزه‌ها را با فطرت انسانی تبیین و آشکار کنند.»

پس از ذکر مقدمه‌ای مفصل، متن اصلی کتاب که شامل شش فصل اصلی است با عناوینی چون: 1. کلیات؛ 2. نگرش در سبک زندگی اسلامی؛ 3. ارزش و گرایش در سبک زندگی اسلامی؛ 4. کنش در سبک زندگی اسلامی؛ 5. آسیب‌شناسی الگوهای موجود سبک زندگی و 6. نقش رسانه در ترویج سبک زندگی آغاز می‌گردد.

در فصل آغازین به کلیاتی مانند بررسی لغوی و مفهومی سبک زندگی، وجه تمایز آن با مفهوم فرهنگ و نقش دین با توجه به جامعیت اسلام و پیوند بُعدهای اعتقادی، اخلاقی و عملی زندگی انسان - در شکل‌گیری سبک زندگی - پرداخته شده و همچنین برخی از منابع قابل وثوق برای بررسی آموزه‌های اسلامی درباره الگوهای زندگی معرفی شده است. در این بخش حجت الاسلام فاضل قانع درباره قرآن کریم و جایگاه آن در هندسه معارف دینی می‌نویسد: «قرآن کریم، این مهم‌ترین منبع آموزه‌های اسلامی، سرشار از الگوهایی است که شیوه زیست مؤمنانه و مورد نظر اسلام را معرفی می‌کند. در پرتو آیات نورانی قرآن، شیوه زیستن پیامبر گرامی اسلام که در قالب رفتار آن حضرت در تاریخ ثبت گردیده، اسوه و نمونه عالی زندگی است که به تمام مسلمانان معرفی شده است. همچنین سخنان و حکایت‌های فراوانی از اهل بیت (ع) در اختیار جامعه مسلمان قرار دارد که با الهام از آموزه‌های نورانی قرآن کریم، نمونه‌های عینی تر و ملموس‌تری از شیوه‌ها و الگوهای زندگی مبتنی بر آموزه‌های دینی را بیان می‌کند. از این رو، اندیشمندان مسلمان در طول سده‌های گذشته و با اثرپذیری ژرف از این گنجینه‌های ارزشمند، آثاری نگاشته‌اند و در آن، دیدگاه‌های استنباطی و اجتهادی خود را درباره الگوهای زندگی متناسب با آموزه‌های اسلامی بیان کرده‌اند.»

بخشی از نوع نگاه اسلام به انسان و تعریف آموزه‌های دینی از او، معنا و ماهیت و هدف زندگی انسانی و همچنین قوانین و قواعد کلی حاکم بر زندگی آدمی، همچون پی‌آمدهای حاصل از انتخاب یک سبک زندگی خاص، در فصل دوم این اثر، مورد بررسی و کنکاش قرار

گرفته است. نویسنده، خود در باب پیش فرض اساسی این بخش از کتاب می نویسد: «فصل دوم بر این پیش فرض استوار است که سبک زندگی، به جلوه های عینی رفتار محدود نیست و باورها و نگرش های افراد را نیز در بر می گیرد.» نویسنده در فصول سوم و چهارم؛ علاوه بر بیان ارزش ها و هنجارهای متکی بر آموزه های دینی، مجموعه رفتارها و کنش ها را به چهار حوزه فرهنگ، اجتماع، اقتصاد و سیاست دسته بندی می نماید که نقش عینی تری در سبک زندگی دینی دارند. ارائه الگوهای مصداقی تر سبک زندگی در این حوزه ها مدنظر نویسنده قرار گرفته و مباحثی مانند اوقات فراغت، الگوی مصرف و توجه به محیط زیست انسانی از مهم ترین موضوع های مطرح شده در این بخش است.

نویسنده می کوشد پس از آنکه در فصل های سه گانه: «بیش»، «گرایش» و «کنش»، مجموعه ای از معیارها و الگوهای لازم را برای پدیدآمدن سبک زندگی دینی شناسایی، بررسی و ارائه کند، در بخش پنجم این کتاب ضمن بررسی مفاهیم توصیفی و تجویزی سبک زندگی به توضیح برخی از واقعیت های موجود جامعه ایرانی از جمله طولانی شدن دوره جوانی و نوجوانی، رشد فردگرایی، افزایش تمایل به فراغت های غیر فعال، اشاعه مصرف گرایی و گسترش هنجارهای غیر دینی می پردازد.

نویسنده فصل پایانی و ظاهراً اصلی کتاب را با موضوع «نقش رسانه در ترویج سبک زندگی» این گونه آغاز می کند: «رسانه ها و محصولات رسانه ای، از مهم ترین عوامل اثرگذار بر شکل گیری سبک های نوین زندگی یا تغییر سبک های زندگی است.» ایشان اساسی ترین مشکل به ویژه برای افراد و گروه هایی که دنبال زندگی هدفمند هستند را گستره وسیع انتخاب از میان الگوهای رفتاری متنوع و متکثر دانسته و در ادامه انتظار خود را از رسانه چنین بیان می کند: «در جامعه مطلوب اسلامی، از رسانه همگانی انتظار می رود برخلاف روند افسارگسیخته فعالیت رسانه ای موجود در جوامع غیر دینی، به گونه ای عمل کند که دانشگاه انسان سازی باشد و به اندیشه انسان ها ژرفا بخشد، نه آنکه نتیجه فعالیت آن، سطحی شدن افکار عمومی باشد. رسانه همگانی در جامعه دینی باید با فعالیت در چارچوب نظام معنایی توحیدی و تعهد به آموزه های دین، به گونه ای عمل کند که فطرت آدمی را بیدار نگاه دارد و به مخاطب خود انگیزه کافی برای گزینش الگوهای مناسب با سبک زندگی دینی ببخشد. گام مقدماتی برای در پیش گرفتن چنین رویکردی، آشنایی دقیق و درست برنامه ریزان، سیاست گذاران و مجریان رسانه با روح حاکم بر آموزه های اسلامی است.»

این اثر با مطالعه و بهره گیری از حدود 120 جلد کتاب و 21 مقاله از اندیشمندان متقدم و متأخر علوم اسلامی و انسانی نگاشته شده است.

کتاب سبک زندگی بر اساس آموزه های اسلامی (با رویکرد رسانه ای) در سال 1392 با قطع وزیری به قلم حمید فاضل قانع تدوین شده و به همت مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما با قیمت 74000 ریال و شمارگان هزار و دویست نسخه منتشر گردیده است.